

İZ BIRAKAN HATIRALAR -5-

MUSİKİŞİNAS CAHİT GÖZKÂN İLE TANIŞMAM VE BOZKIRLI MEMİŞ EFENDİ ÜZERİNE BİR SOHBET

1990'lı yılların ortalarına doğru idi. Bir gün damadım Hilmi Bey: "Bugün sizinle muhterem bir zata ziyarete gidelim." dedi. Öğleden sonra Çiftelhavuzlar'da Cahit Bey'in evine gittik. Kapaıyı kendisi açtı. O gün evde kimse yokmuş. Doksan yaşına yaklaşmasına rağmen dinç ve sağlıklı görünüyordu. O gün ikindi namazını birlikte kıldık. Bize imamlık yaptı. Damadım daha önceden tanışıyorlardı. Benimle tanışma faslından sonra ben: "Baha Vele'den Günümüze Konya Âlimleri ve Velileri" isimli kitabımı takdim ettim. Cahit Bey kitabı eline alınca heyecanlanır gibi oldu ve sayfalarını karıştırmaya başladı. Bir şeyler arıyordu. Aradığını bulunca o sayfayı okumaya başladı. Aradığı şahıs Bozkırlı Memiş Efendi imiş. Bundan sonra akşama kadar sohbet, Memiş Efendi, İstanbul halifesi Feyzullah Efendi ve Feyzullah Efendi'nin diğer halifeleri üzerinde yoğunlaştı.

O gün Cahit Bey çok güzel şeyler anlattı. Memiş Efendi ve halifelerinden menkıbeler ve kerametler aktardı. Hazırlıksız gittiğim için anla-

tılanları kaydedemedim. Sonra buna çok üzüldüm. O gün sohbet sırasında Feyzullah Efendi'nin son temsilcisinin de Cahit Gözkân Bey olduğunu anladık.

Bilindiği gibi Memiş Efendi Halid-i Bağdadi hazretlerinin tanınmış ve meşhur halifelerinden birisi idi. Memiş Efendi Nakşi-Halidi kolumun Anadolu'da yayılmasına vesile oldu. Maalesef Konya'da Memiş Efendi'nin kadri bilinemedi. Onun temsil ettiği Halidi kolu, İstanbul'da iki asra yakın devam ettiği hâlde, Konya'da birinci nesil torunlarıyla son buldu. Tabii bunda Delibaşı İsyanının, yapılan baskı ve suçlamaların büyük rolü olmuştur. Eğer günümüzde aynı soydan gelen bazı torunlarının neşrettiği eserler olmasaydı, Memiş Efendi çoktan unutulup gidecekti. Allah onlardan razı olsun.

Memiş Efendi kırkın üzerinde halife yetiştirip Osmanlı topraklarının muhtelif bölgelerine gönderdi. Tanınmış halifelerinden biri olan Feyzullah Efendi'yi de İstanbul'a gönderdi.⁽¹⁾ Feyzullah Efendi tarikatın İstanbul'da yayılmasına ve pek çok ünlü şahsiyetin yetişmesine vesile oldu. Hasan Visali Efendi, Kü-

M. Ali UZ

(1) M. Ali Uz, Konya Âlimleri ve Velileri, Konya 2013, s.242-244

çük Hüseyin Efendi, Nuri Efendi ve Müderris Mahmut Efendi bunlardan bazıları idi. Özellikle Küçük Hüseyin Efendi İstanbul'da büyük saygınlığı olan ve çok tanınan bir şahsiyetti. Üzeyir Garîh bile Küçük Hüseyin

Efendi'nin Eyüp Kabristanı'nda ki kabrini zaman zaman ziyaret ederdi. Üzeyir Garîh böyle bir ziyaret sonrasında Eyüp Kabristanı'nda öldürüldü. Onun bu ziyaretine sebep doğumundan önce cereyan eden bir olaya dayandırılır.

O gün Cahit Bey pek çok menkıbe nakletti. Bir gün Küçük Hüseyin Efendi'nin bağluları şeyhlerini ziyarete gidiyorlarmış. Bir vaizle karşılaşmışlar. Vaiz, Küçük Hüseyin Efendi'nin müritlerine: "Nereye gidiyorsunuz?" diye sorunca onlar da: "Küçük Hüseyin Efendi'ye gidiyoruz." demişler. Vaiz Efendi ününü duyduğu Küçük Hüseyin Efendi'yi çok merak edermiş. "Ben de gelebilir miyim?" diye sormuş. Onlar da gelebilirsiniz deyince yanlarına katılmış. Vaiz efendi Küçük Hüseyin Efendi'nin ilmine irfanına hayran kalmış. Vaiz efendi merak edip: "Efendim nereye kadar okudunuz?" diye sorunca o da: "Maksud'a kadar" demiş. Tabii vaiz efendi ham ervah-tan birisi Maksud'u yeni Arapça okumaya başlayanların ilk aylarda okuduğu Sarf cümlesinden Maksud kitabı zannedip "Vah vah! Pek de az okumuşsunuz." demiş. Hüseyin Efendi hiç ses çıkarmamış. Tabii Hüseyin Efendi'nin anlatmak istediği başka bir şeydi. O Allah'ı kastediyordu.

O gün Cahit Bey'in anlattıklarından birisi de şöyle bir olaydı. Küçük Hüseyin Efendi tarikata yeni intisap ettiği günlerden bir gün merdiven altında dibekte kahve döverken aklından: "Girdiğimiz yola bak, yaptığımız işe bak!" diye geçirince yukarıdan şeyhi: "Küçük! Küçük! Kumbara para atıyorsun." diye seslenir. Hüseyin Efendi şeyhinin bu kerametinden sonra ona daha çok bağlanır.

Başka güzel bir menkıbesi de şöyle: Bir zat Küçük Hüseyin Efendi'nin namını duyar ve onu merak edermiş. Bir gün ziyaretine gitmiş. Eğer şeyh efendi sigara içmezse ona

intisap edeyim, diye aklından geçirmiş. Sohbet sırasında bir ara Küçük Hüseyin Efendi müritlerine bir çubuk getirin diye seslenmiş. Bir çubuk getirip şeyhin eline tutuşturmuşlar Küçük Hüseyin Efendi çubuktan bir iki nefes çektikten sonra: “Elhamdülillah ya rabbi, bu nimetinden de tattırdın” deyip çubuğu müritlerine geri vermiş. Dışarı çıkınca adam Küçük Hüseyin Efendi’nin müritlerine: “Şeyh efendi sigara içer miydi?” diye sorunca onlar da “Bugüne kadar sigara içtiğini hiç görmedik, biz de hayret ettik” derler ve adam kafasını yumruklayarak: “Hay eşek kafam, şeyh efendiye beni tarikatına almaması için sigara içtirdim.” diye hayıflanmış.

Cahit Bey genç yaşlarda Hüseyin Efendi’yi tanımış. Ondan feyz almış. Ondan sonra da onun halifelerinden Mahmut Efendi’ye intisap etmiş. Cahit Bey, şeyhi Mahmut Efendi’ye intisap ederken: “Efendim, fakir biraz da musiki ile meşgul olurum. Musikiyi bırakayım mı?” diye sorunca şeyhi: “Hayır evladım. Bırakma, devam edebilirsin.” der. Cahit Bey’in kayınbiraderi Hulusi Efendi de zamanının tanınmış musikişinas ve mevlithanlarından olup o da Mahmut Efendi’nin bağlılarından dandır.

O gün Cahit Bey Konya’daki Mevlâna ihtifallerinin isim babası olduğunu da söylemişti. Toplantının adına Mevlâna ayini diyemedikleri için anma manasına gelen Mevlâna ihtifali adını vermişler. Bu sebeple Cahit Bey’in Konya için de önemli bir şahsiyet olduğu anlaşılıyor.

Cahit Bey 1909 yılında İstanbul’un Fatih semtinde musiki sohbetlerinin eksik olmadığı bir konakta dünyaya geldi. Sanatkâr bir zat olan babasının da etkisiyle 8-9 yaşlarında musiki çalışmalarına başladı. Tahsilini tamamladıktan sonra bir yıl memurluk yaptı. Sonra devlet memurluğundan istifa ederek ka-

Cahit Gözkan (1909-1999)

ynbiraderi Hulusi Gökmenli ile cam ticaretiyle iştigal etti. 1923 yılında hocası Hafız Ahmet Mükerrer Akıncı ile tanıştı. Hocasının vefat yılı olan 1940 yılına kadar ondan istifade etti, feyz aldı. Cahit Bey kadim musikimizin son devirdeki en büyük üstatlarından dandır. Şeyhi Mahmut Efendi’nin de katıldığı sohbet toplantılarında, Cahit Bey okuduğu eserlerle sohbetinde hazır bulunanları mest ettiği gibi şeyhi Mahmut efendinin de: “Yaktın beni evlat!” diyerek ceketini çıkarttığı olurmuş. 1938 yılından itibaren hocasının da teşvikiyle pek çok eser besteledi.⁽²⁾

1955 yılından başlayıp her yıl Konya’da yapılan Mevlâna ihtifallerine kayınbiraderi Hulusi Bey ile birlikte katıldılar. Okuduğu na’t-ı şerifler ile dinleyenleri hayran bıraktı.

Cahit Bey 1999 yılında İstanbul’da vefat etti. Karacaahmet Mezarlığı’nda metfundur.

Kitabedeki Boşluk

(Muhammed Kudsi Memiş)
Efendi Anadolu’da yetişen büyük

(2) Mustafa Rona, 50 yıllık Türk Musikisi, İstanbul, 1960, s.378

âlim ve mutasavvıflardan birisidir. Türbesi vefatından yıllar sonra II. Abdülhamid Han tarafından inşa edilir. Valide Sultan da türbeyle caminin önüne küçük bir şadırvan yaptırır. Konya âlimleri çalışmasını yaparken Memiş Efendi'nin hayatını yazıyordum. Hakkında daha fazla bilgi olması gerekiyordu. Çavuş kasabasında vefat ettiğine göre, yaşadığı bölgede onunla ilgili halk arasında birçok menkıbe ve kerametinin bulunması gerektiğini düşündüm. İki defa Çavuş kasabasına gittim. Bir gün namaz çıkışında Çavuşlularla sohbet ediyorduk. Bir ara gözüm, önümdeki şadırvanın kitabesine takıldı. Yanlış hatırlamıyorsa ikinci satırın ortalarına doğru, olmaması gereken bir boşluk dikkatimi çekti. Sohbeti kesip oradakilere kitabedeki bu boşluğun sebebini sordum. Şöyle anlattılar: Eskiden nahiyelerde nahie müdürlükleri vardı. Müdürlerin bir de kâtipleri bulunuyordu. 1940'lı yılların sonlarına doğru nahie müdür kâtibi elinde bir keski ve çekiçle şadırvanın başına gelip kitabedeki "Valide Sultan" kelimelerini kazımış. Oradaki boşluk, bu iki kelimenin yeri imiş... Cumhuriyetin kuruluşundan sonra Türkiye'de köklü değişiklikler oldu. 1924 yılında vakıfların tasfiyesine karar verildi. Birbirine yakın iki mescitten birini yıkıp arsasını ve tarihî Selçuklu türbelerini etrafındaki arsalarla beraber sattılar. Daha sonra tarihî çeşmeler ve tarihî eserler üzerinden kitabeleri ve padişah tuğralarını kazıdılar. Osmanlı Türkçesini ve yazısını yasakladılar. Böylece milletin hafızasından Osmanlıyı ve yazısını silmek istediler. Silebildiler mi? Silemediler. Kur'an da geçen ve günlük hayatımızda kullandığımız binlerce kelimeyi Arapça diye lisanımızdan tart ettik. Yerine tam karşılığı olmayan kelimeler koyduk. Eğer karşılığı bulunamadı ise kelimeler uydurdular. Ama nesiller üzerinde bunun tahribatı

çok büyük oldu. Bu dönemin çok iyi bilinmesi gerektiğini düşünüyorum. Merak edenler; 1950 yılına kadar, 15 yıldan fazla liselerde okutulan tarih kitabının ikinci ve dördüncü ciltlerini tetkik etsinler. İslam'a ve Hz. Peygambere (s.a.v.) ne türlü hakaretler yapıldığını görecektir. Bulurlarsa Cumhuriyetin 10. ve 15. yıl albümlerinde de benzer şeyler görecektir.

Günümüzde gençlik 800-1000 kelimelik bir lügatçe içerisinde mahpus. Bu sebeple otuz-kırk yıl önce yazılan kitapları okuyup anlayamıyorlar. Bence bugünkü fikrî, imanî boşluğun ve lüzumsuz tartışmaların sebebi bunlardır.

Atmış Yıldır Unutulmayan Tat

Askere gitmeden ve döndükten sonra bir süre vekil öğretmenlik yapmıştım. Namık Kemal İlkokulunda yılsonu imtihanları yapıyordu. Velilerden birisi bir tepsi saç böreği ile bir tas manda yoğurdu getirdi. Saç böreği o kadar ince açılmış ki zar gibiydi. Bir tanesi bir lokmada yenilebilirdi. Tabii böreğin yağı ve içi de ona göre idi. Bu böreğin tadı ile yoğurdun tadını aradan atmış yıl geçmesine rağmen unutamadım.

Bizim Konya'da bir tabir var... Kalın açılan böreğe, "Fadime ana bazlaması" tabiri kullanılır. Günümüzde her tarafta saç böreği yapılıyor. Yediğimiz bu börekler o gün yediğimiz böreğe göre gerçekten Fadime ana bazlaması gibidir.

Eskiden yaşlı Konyalılar hakiki saç böreği Sedirler ve Araplar'da yapılır derlerdi. Bu söz gerçekten doğru imiş...

Tandır Böreği

Saç böreği denilince, tandır böreğinden bahsetmemek olmaz... Tandır böreği, tandır ekmeği, tandırdan alındıktan sonra ardından ihtiyaç kadar tandıra vurulur sıcak sıcak yağlanarak yenirdi. Tabii içi de küflü peynirden evde hazırlanırdı. Bunun da tadına doyum olmazdı. Bir tandır böreği hatırasını nakletmeden geçemeyeceğim.

Kulesite yeni bitirilmişti. Seyit Mehmet Buğa merhum Kulesite'nin en üst katında basın mensuplarına bir tandır böreği ikram etmişti. Bizim masada Mustafa Arslan Bey, ben, İhsan Kayseri şimdi hatırlayamadığım bazı arkadaşlar vardı. Önümüze nar gibi kızarmış, yağlanmış birer tandır böreği geldi.

İhsan Bey şöyle böreğe bir baktı ve garsonu çağırıp: "Hani bunun yağı?" diye sordu. Garson da: "Yağladık ya ağabey!" diye cevap verdi. İhsan Bey: "Olmamış bir tabak yağ getir." dedi. Garson bir tabak yağ getirdi. İhsan Bey yağın büyük bir bölümünü böreğe ilave etti. Yemeğin sonuna doğru tansiyonu mu yükseldi, ne olduysa gözleri bir acayip bakmaya başladı.

Masadan kalkarken Mustafa Arslan Bey bana yavaşça: "Ağabey, İhsan Bey'in durumu pekiyi gözüküyor ona mukayyet ol." deyip gitti. Biz hep birlikte aşağıya indik arabalara doğru yürüyorduk. Bir ara: "İhsan'cığım, nasılsın?" diye sordum. İhsan Bey: "İyiyim ağabey." diye cevap verdi. Biraz sonra bir daha sorunca, kızar gibi oldu ve: "İyiyim dedim ya, niye sorup duruyorsun!" diye terslenir gibi oldu. Ben de: "Böreği fazla kaçırır gibi oldun da ondan soruyorum." dedim. İhsan Bey durdu, bana dönüp: "Ne yedik yahu ağabey; Biz Hasan Özönder Hoca ile oturduk mu iki etliemek ile iki börek yemeden kalkmayız." dedi. Bu da tatlı bir hatıra olarak kaldı.

Su Böreği

Böreklerden bahsedince su böreği hatıraları da geldi aklıma. Her Konyalı hanım su böreği yapamaz. Bazen gerçek su böreği yediğimiz de oluyor. Su böreğinin yufkasından, içinden ve pişirilmesine kadar bin bir marifet ister.

Rahmetli İzzet Koyunoğlu bizim grup arkadaşlarındandı. Annesi de Rasih İzzet Koyunoğlu'nun kız kardeşi idi. Bundan elli yıl kadar önce onların Akkonak'taki⁽³⁾ bağ evlerinde yediğimiz su böreği ile oklavadan çekme baklavaları hâlâ unutamadık. Günümüzdeki en meşhur baklavacıların kırk kat baklavaları o oklavadan çekme baklavaların eline su dökmemez. Allah hepsine rahmet eylesin.

(3) Akkonak çimenlik yolu üzerinde Küçükumköprü Caddesi ile Çimenlik caddesini birleştiren sokağın başında idi. Bu konak Akkonak adı ile anılırdı. Bölgenin en meşhur ve muhteşem konağı idi. Şimdi mevcut değil. Benzerleri gibi yıkılıp gitti.

Prof. Dr.
Saim
SAKAOĞLU

Bir Fotoğrafın Hatırlattıkları: 17

II. MERSİN MİLLÎ KÜLTÜR VE EĞİTİM SEMPOZYUMU

Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne, adı sonradan 'araştırma görevlisi'ne çevrilecek olan asistan olarak göreve başlamıştım. Doktora orada tamamladım (1971). orada iken doçent oldum (1977) ve sırada profesör olmak vardı. 2547 Sayılı Kanun bizlere olmadık zorluklar çıkarıyordu. Sonunda profesörlüğe baş vurma kararımı aldım ve sıkı bir şekilde yabancı dile çalışmaya başladım. Bu niyet edişimin sonunda ilk girişinde başarılı bir puan almıştım. Bu başarı haberinin güzel bir de hikâyesi vardır.

Bir gün fakülteodaki odamda otururken, Atatürk Üniversitesi'ne birlikte girdiğimiz arkadaşlarımızdan, daha sonra görevini Ankara'ya taşıyan Doç. Dr. Ahmet Bican Ercilasun aradı. Bu farklı bir arama idi, çünkü

onunla daima akşamları konuşurduk. Meğer aceleciliğinin sebebi varmış. Ankara'da olmanın avantajıyla yabancı dil sınav sonuçlarını öğrenmiş ve benim başarılı olduğumu görünce de akşamı beklemeden müjdeyi verivermişti.

O dönemdeki uygulamaya göre doçentler görev yaptıkları üniversitelerde profesör olamıyordu. Kısacası başka bir üniversitenin kapısını çalacaktık. O yıllarda bizim alanımızda profesör olarak kıdemli hocamız Şükrü Elçin'in dışında beş hoca bile yoktu. Beni isteyen kurumlar çıktı ise de benim önceliğim Konya idi. Ver elini Konya. Dönemin rektörü Prof. Dr. Halil Cin Bey'i, düzenledikleri toplantılara gelişlerimde tanımıştım. Hemen bir randevu alarak erkence kendisiyle görüştüm. Özetle şöyle denildi. "Keşke bir dö-

İlk foto: Öndeğiler: Öğr. Gör. Mehmet Yardımcı (İnönü Ü. Eğitim F Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Böl.), Ok. Behiye Köksel (Gaziantep Ü Devlet Konservatuarı), İrfan Ünver Nasrattınoğmu (Folklor Araştırmaları Kurumu Genel Başkanı), Prof. Dr. Saim Sakaoğlu (SÜ Eğ. F Dekanı), Okutman Dr. Şükrü Haluk Akalın (Çukurova Ü FEF Türk Dili ve Ed. Böl.). Geri plandakiler: Tahir Kutsi Makal (gazeteci, yazar ve şair), öbür kişi çıkarılmadı.

nem önce gelseydiniz, Eğitim Fakültesi'ndeki kadromuz boş idi. Şu anda Fen-Edebiyat Fakültesi'nde boş olan kadromuzu ise bir doçent arkadaşımız için ayırmış bulunuyoruz.” (Ne yazık ki o arkadaşımız yabancı dili sınavını veremediği için de kadro boşu boşuna bekletiliyordu.)

Ben rektörlük binasından ayrıldıktan bir süre sonra Erzurum' u arayarak eşimle konuşmak için uygun bir telefon aradım. (Cep ne gezer, çağrı cihazı bile çok lüks.) Ben daha olumsuz haberi vermeden eşim bana güzel haber aktarıverdi. Meğer benim rektörlük binasından ayrılmamdan sonra, Erzurum'dan arkadaşımız olan rektör yardımcısı sayın Prof. Dr. Selçuk Ünlü, o boş kadronun halk edebiyatı için ilanı ile ilgili yazıyı Ankara'ya göndermiş. Galiba rektör bey kendisi o gün öğleden sonra Ankara'ya gittiği için vekaleti Prof. Ünlü'ye bırakmış ve galiba ona da benimle ilgili yazıyı Ankara'ya gönderme talimatını vermiş olmalı. Eşim, benim olumsuz haberimin geçersiz olduğunu söyleyince rahatlayıverdim. 06 Haziran 1988 Cuma günü, belgelerimizin Ankara'ya tesliminin son günü idi. Değişik üniversitelerden on kadar profesör adayı istenilen belgeleri ilgili büroya teslim ederek profesörlük yollarımızı açmış olduk.

Mersin toplantısından önce ülkemizin değişik illerinde düzenlenen pek çok bilimsel toplantıya katılmış, konferanslar vermiştim.. Bunlar arasında; Ankara, İstanbul, Eskişehir, Konya, Diyarbakır, Tunceli, Kars, Erzincan, Tokat, Samsun, Antalya gibi illerimizle Silifke, Mut, Çıldır, Bayburt (ilçe iken), Niksar, Develi, vb. ilçelerimiz vardı.

Erzurum'dan ayrılmanın söz konusu olmadığı günlerde Mersin'den bir toplantı daveti alırım: *I. Mersin Millî Kültür ve Eğitim Sempozyumu* Elbette Mersin'e gitmek, orada üniversitemi de temsil etmek isterim. Başvurumu yapar ve bildirimini gön-

Ayaktakiler: Prof. Dr. Saim Sakaoğlu, Öğretmen. Ayşe Alptekin, Arş. Gör. Esma Şimşek Fırat Ü. FEF Türk Dili ve Ed. Böl., Nevzat Türkten (Av. yazar, Kayseri Erciyes dergisinin sahibi), Oturanlar. Âlim Gerçel (Erciyes dergisi sorumlusu), Yrd. Doç. Dr. Ali Berat Alptekin (Fırat Ü FEF Türk Dili ve Ed. Böl.)

deririm. Programa da alınırım. Ancak yolculuk yaklaştıkça gidemeyeceğim anlaşılır. Kış şartları Erzurum-Mersin yolculuğunu göze almama izin vermez. Özür dileyerek durumu bildiririm. Onun için programda adım var fakat toplu fotoğrafta kendim yok. Ertesi yıl yayımlanan bildiri kitabıyla ilgili olarak bilgileri şöylece verebilirim: “Yaşayan Çukurovalı Âşıkların Geleneğe Bağlılık ve Hizmetleri Açısından Değerlendirilmesi”, *I. Mersin Millî Kültür ve Eğitim Sempozyumu Bildirileri, 18-20 Aralık 1987 Mersin, Ankara 1988, 156-161.*

Bu toplantıdan bir yıl kadar sonra düzenlenen ikinci toplantıya katılmayı çok arzu ediyordum. O günlerde hâlâ Erzurum'da idim. Her şey düzenli olarak gerçekleştirildi ve ben bildirimini gönderip programdaki yerimi aldım: *2. Mersin Millî Kültür ve Eğitim Sempozyumu*. Kısmet oldu, profesör olarak Konya'ya atanmam Eylül 1988'in son günlerinde gerçekleşti. Eh artık Mersin'e gitmemizin önünde bilinen bir engel kalmamıştı. Ve dekanlığı vekaleten yardımcıma bırakarak 1 Aralık 1988 günü Mersin'e doğru yola çıktım. Ertesi gün başlayan toplantıyı da sonuna kadar takip ettim. Bildirim, daha sonra yayımlanan bildiri kita-

Prof. Dr. Saim Sakaoğlu, Arş. Gör. Esmâ Şimşek (Fırat Ü. FEF Türk Dili ve Ed. Böl.), Öğretmen. Aşe Alptekin Yrd. Doç. Dr. Ali Berat Alptekin (Fırat Ü FEF Türk Dili ve Ed. Böl.) Bu fotoğraf bilim dalında ilk defa oluşturulacak olan BİLİM KOLU kavramının temelini oluşturacaktır. Prof. Sakaoğlu'nun öğrencileri Alptekin ve Şimşek de profesör oldular. Ayrıca Prof.Şimşek Doç. Dr. Ebru Şenocak'ı, o da xxxxxx yetiştirerek BİLİM KOLU'nu geliştirdiler.

Bir yıl önce düzenlenen ilk toplantıdan bir hatıra: Daha yüksek lisans öğrencisi olan Esmâ Şimşek, daha sonradan Millî Savunma Bakanlığı'na kadar yükselecek olan Mersin Valisi Sayın Sebahattin Çakmakoğlu'nun elinden armağanını alıyor. Hilmi Dulkadir ise toplantının düzenlenmesinde büyük emekleri olan ilgili birimin müdürü olan arkadaşımızdır.

bında yer almıştır: “Mut’lu Bir Fıkra Tipi: Çivit Emmi”, 2. Mersin Millî Kültür ve Eğitim Sempozyumu Bildirileri /2-4 Aralık 1988. Ankara 1989, 138-145.

Bu bildirimiz daha sonra bir kitabımıza da alınmıştır: *Türk Fıkraları ve Nasreddin Hoca*, Konya 1992, 100-108.

Mersinde kaldığımız yer; PTT'nin Meslek Geliştirme Müdürlüğü tesisleri idi.

Toplantı günlerinde eski dostlarımızı bir daha gördük, her yaştan yeni dostlar edindik. Elbette hatıralarımız da olacaktı. Bunlardan birini aktarmak istiyorum.

İlk günün sabah oturumundan sonra etrafımı pek çok geç sarıvermişti. Sorular, sorular.... Bir yandan öğle yemeğinin yenileceği yere doğru yürüyoruz, öbür yandan da sorulara cevap yetiştiriyorum. Yemek bir bahçe lokantasında, bir T masasının etrafında yeniliyordu. Ben cevaplar sebebiyle geç kalınca protomoldeki yerimi de alamamıştım. Yerim, T'nin alt bacağına sağında ve solunda oturan gençlerin arasında idi. Neyse, yemekler yenildi, arkasından da meyveler ikram edildi. Ancak nedense T'nin tepe çizgisinde oturanlara ayrıca birer muz ikram edildiği halde bizlerin bulunduğu bölüme böyle bir ikram yapılmadı. Yemek sonrası çevremdeki gençleri yanıma alıp binanın dışına çıktık ve rastladığımız ilk manavdan birkaç kilo muz aldım. Böylece onlar yiyemedikleri bir muzun yerine ikişer muz yiyerek morallerini düzeltmiş oldular. İyi ki geç kalmışım, yoksa protokolün arasında otursaydım, bu incitici manzarayı göremeyecektim.

Bir hatıra mı, yoksa gözden kaçma mı, karar sizin değerli okuyucularım. Genç öğrencim, sevgili kızım Esmâ Şimşek Hanım'ın bildirisinin başına geleni herhalde pek çokları farketmemiştir. Yeri gelmişken bir hatıra niyetine onu da aktarıverelim.

“Sempozyumdan iki gün önce görev yerim olan Elazığ'dan yola çıkıp memleketim olan Kadirli'ye uğramıştım. Ertesi gün, yani sempozyumdan bir gün önce akşam saatlerinde Mersin'e geçtim. Misafirhaneye benden önce gelenler ve programı inceleyenler; “Hoca Hanım, mantıyı ne zaman yedireceksin?” diye sordular. Ben de şaşırdım, kendi kendime; “Ben, bunlara mantı vadainde filan bulunmadım, herhangi

1987 yılında düzenlenen birinci sempozyumun katılımcıları toplu halde

bir yerde konusu da olmadı, acaba benden neden mantı istiyorlar?” diye epeyce düşündüm. Gerçeği odama çıkıp programı inceleyince anladım ki arkadaşlarım benim bildiri konumu öğrenmişler. Oysa ben mantı yedirmeyecek, mantıvar’ı anlatacaktım. Olayın dışındaki görevliler bana zorla bir mantı ziyafeti çektireceklerdi.” Dememiz o ki *mantıvar*’ın ne olduğunu bilmeyen bir *mantısever* kendince bir düzeltme (!) yaparak bildirinin adının düzeltivermiş!

Bu toplantıya katılanlardan Mehmet. Yardımcı, Tokat Gaziosmanpaşa Lisesi’nden öğrencim idi. Uzun zamandan beri görüşmüyorduk. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi’nden emekli oldu. Şükrü Haluk Akalın da orada tanıştığım gençlerden biri idi. İlerleyen yıllarda Türk Dil Kurumu’na başkan olarak atandı. Hacette Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde yakın zamanlara kadar bölüm başkanlığı görevini yürütüyordu. Behiye Köksel ile de orada tanışmıştık. Meğer yüksek lisansı varmış. Bizde doktora programının açıldığını öğrenince Konya’ya geldi, açılan sınavı kazanarak doktora öğrencimiz oldu. Şimdi Gaziantep Üniversitesi’nde profesör olarak görev yapmaktadır. *Erciyes* dergisinin ilgilileri Av. Nevzat Türkten ve Âlim Gerçel ile 1982 yılından beri tanışıklığımız vardı. O yıl, *Kayseri Sanatçılar Derneği*’nin ikincisini düzenlediği ödüllerden ‘Yılın Folklor Araştırmacısı Ödü-

lû’ne layık bulunduğum için misafir edildiğim Kayseri’de tanışmıştık. O yıl değişik dallarda ödül alan şu birkaç adını anmadan geçemeyeceğim: Cemil Meriç, Mehmet Çınarlı, Bahattin Karakoç, Mustafa Ruhi Şirin, Sevinç Çokum. Ödül töreni toplantısı 17 Mayıs 1983’te gerçekleştirilmişti.

Bu toplantının katılmadığım ilki ile ilgili bir iki fotoğrafla devam edelim. Bu ek fotoğrafların küçük küçük hikâyeleri var ki mutlaka aktarılması gerekiyordu. Onları da sayfalarımıza serpiştirilmiş olarak göreceksiniz.

Bu belge ise, bizim hava şartları sebebiyle ulaşamadığımız Mersin’deki ilk toplantının programında bizimle ilgili sayfa. Öğrencim Ali Berat Alptekin salonda dinleyici olarak bulunmuş ve benim yerime Sayın Dr. Müjgan Cunbur’un alınmasıyla ilgili eklemeyi yapivermiş.

Ahmet
CANLI

BİR LAHZA-İ TEAHHUR: BOMBA OLAYI

“Çocuklukta dinlenen masalları, ölünceye kadar ciddiye alamazdı. Putları kırılanlar öfkeleniler.” Cemil Meriç

SUİKAST NIÇİN TERTİPLENDİ?

Dünyadaki hemen hemen tüm büyük milletlerin bir ideali, daha doğruyu bir “Kızılma”sı olmuştur. Biz bu ülkümüzden her ne kadar uzaklaş(tırıl)mış olsak da Yahudiler ve İranlılar başta olmak üzere dünyadaki pek çok büyük millet bu idealine hâlen sıkı sıkıya bağlıdır.

İşte bu yazıya konu olacak olan *Bomba Olayı* ya da nam-ı diğer *Yıldız Suikastı* Rusların yüzyıllarca benimsedikleri “sıcak denizlere inme” mefkûresi ile doğrudan bağlantılıdır. Rusların bu politikası, 1789’da dünyaya dalga dalga yayılan milliyetçilik akımı ile birleşmiş, böylece ortaya sun’i bir “*Ermeni Meselesi*” çıkmıştır. Ruslar, bu mefkûrelerine paralel olarak Doğu Anadolu üzerinden İskenderun ve Basra körfezlerine inmek istiyorlardı. Bunun için de bu bölgede kendi nüfuzları altında bir Ermeni devleti arzuyorlardı. İşte Ermeni Meselesi, tarihin oldukça hareketli piyasasına böyle sürülmüştü.

Ama unutmamak gerekir ki bir büyük, hiçbir zaman kendinden daha büyüğü görmek istemez... Bu kez bunu Kırım Savaşı’nda (1853-1856) açık bir şekilde belli eden Britanya, Rusya’nın bu politikasını önlemek amacıyla kendi nüfuzu altında bir Ermeni devleti kurma projesini hayata geçirmek için kolları sıvadı.⁽¹⁾

Rusya ve Britanya’nın bu politikala-

rının neticesi olarak II. Abdülhamid’in saltanatının ilk yılları Berlin Antlaşması’nın (1878) 23. maddesinde yer alan Ermeni ıslahatının yapılması baskısı ile geçmişti. Evet, ıslahatlar dayatılmıştı ama bu kez tahtta ıslahatları Avrupa’nın demesiyle anında yapacak birisi değil, II. Abdülhamid Han oturuyordu...

Sultan Abdülhamid, Ermeniler lehine yapılacak ıslahatların, giderek muhatariyete ve bağımsızlığa yol açacağı endişesiyle uygulanmasında direnmişti.⁽²⁾ Yine bu konuda Alman sefir Prens de Radolen’e söylediği, “*Yemin ederim ki, Ermenilerin yanlış baskılarına kesin olarak boyun eğmeyeceğim. Ermenileri muhatariyete götürecek ıslahatı kabulden ise ölmeyi tercih ederim*”⁽³⁾ sözleri, Ermenilere “*Sultan Hamid tahttayken size bir çakıl taşı dahi yok!*” mesajını en açık şekilde veriyordu.

İşte böyle bir noktada Ermenilere yapılabilecek tek bir iş kalıyordu: Sultan Abdülhamid’i ortadan kaldırmak! Elbette böylesine büyük ve köklü bir olaya girişmeden önce Bâb-ı Âli’yi Doğu Anadolu’da ıslahat yapmaya yanaştırmak için pek çok terör eyleminde bulunmuşlardı. Bunların ilki, 20 Haziran 1890 tarihinde Erzurum’da çıkarıldı. Bunu takiben Kumkapı Gösterisi, 1892-1893’de, Kayseri, Yozgat, Çorum ve Merzifon Olayları; 1894’de Sason İsyanı; 1895’de Bâb-ı Âli Gösterisi ve Zeytin İsyanı; 1896’da Van İsyanı ve Osmanlı Bankası’nın işgali; 1903’de 2. Sason İsyanı yaşandı.⁽⁴⁾ Tüm bu cebre rağmen hükûmet ıslahat yapmaya yanaşmadı. Sultan Abdülhamid, olayın özeti ni Arminius Vambery’ye şu sözlerle açıklıyordu aslında:

(1) İhsan Burak Birecikli- Fahri Maden, Yıldız Suikastı: Ermeni Komitacıların Sultan Abdülhamid’e Karşı Düzenlemiş Oldukları Bombalı Saldırı, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt:XXIII, Sayı:67-68-69, Mart-Temmuz-Kasım, Ankara, 2007, s.399-424.

(2) agm.

(3) Y. Hikmet Bayur, Türk İnkılabı Tarihi, I, İstanbul 1951, s.77-78.

(4) İhsan Burak Birecikli- Fahri Maden, agm.

“Bizden Sırbistan, Yunanistan, Romanya ve Mısır’ı almakla Avrupa ellerimizi ve bacaklarımızı kesmişti. Bütün bunlara karşı Osmanlı milleti sessiz kalmıştır. Fakat bir Ermeni Meselesi yaratmak ile bağrımızı deşmek istiyorsunuz. İşte buna dayanamayız. Kendimizi savunmak zorundayız ve savunacağız.”⁽⁵⁾

Sultan, sözünü tutmuş, tahttan indirilene -yahut milleti O’ndan mahrum bırakılana- kadar Ermenilere bir çakıl taşı olsun vermemiştir!

ANLAYANLAR’A;

1900’lere gelindiğinde Ermeni teröristlerin gücü iyice kırılmıştı. Ermeni teröristler de “*eceli gelen köpek*” misali bir plan yaptılar: Yukarıda da bahsettiğimiz üzere Sultan’ı öldürmeye karar verdiler. Ancak bunun için evvela kendilerine müttefik bulma ihtiyacı hissettiler. Fransız horozunun kümesi Paris’e saklanıp milliyetçilik(!) yapan Jön Türklerle iletişime geçtiler. Zaten Ermenilerle Jön Türkler o kadar içli dışlıydı ki 1900 yılında Paris’te düzenlenen toplantıda Ermeni İhtilal Komiteleri ile Jön Türkler anlaşmış, Ermeni davasının halledilmesi, yani ülkemizin bölünmesi için Batı devletlerinin Osmanlı’ya müdahil olmasını istemek tarzında bir karara varmışlardı.⁽⁶⁾ Bu karar, cemiyeti de ikiye bölmüştü. 1902 yılında yine Paris’te düzenlenen toplantıda bu kez Ermeni bir murahhas gözlerden kaçmayacaktı.⁽⁷⁾

Bunca dostluğa binaen olacak, Taşnak örgütü, Sultan’a düzenlenecek müstakbel suikasta İttihat ve Terakki yönetiminden yardım istemiş, fırka yönetimi Ahmed Rıza’ya başvurmuş ama Ahmed Rıza bu teklifi şiddetle reddetmiştir.⁽⁸⁾ Bunun üzerine Ermeni teröristler, yollarına Jön Türkler olmadan devam etmek durumunda kalmıştır.

Şurayı unutmamak gerekir ki böyle-sine devasa bir organizasyonun devasa

bir bütçeye ihtiyacı vardı. Suikastın elebaşı Jorris’in sonradan belirteceği üzere bu devasa bütçe yaklaşık olarak 300.000 Frank’tı.⁽⁹⁾ Ermeniler, tabii olarak bunu kendi başlarına karşılayamazlardı. Masrafların büyük çoğunluğu Amerika, Rusya ve Bulgaristan tarafından karşılanmıştır. Ayrıca ve özellikle belirtmek gerekir ki suikast için Yahudilerden de yardım gelmişti. Siyonistler, Filistin’deki emellerine ancak Sultan Abdülhamid’in ortadan kaldırılmasıyla ulaşacakları düşüncesiyle Ermenilere para yardımında bulunmuşlardı.⁽¹⁰⁾ Tüm bunlar, *anlayanlar’*a çok şey anlatıyor...

SUİKASTIN HAZIRLIK AŞAMASI

Ocak 1904’te Sofya’da yapılan Taşnak kongresi, İstanbul ve İzmir’de terör faaliyetlerinde bulunarak Sultan Abdülhamid’i ortadan kaldırmayı hedefliyorlardı. Planın omurgasını ise önce Sultan Abdülhamid’e suikast düzenlenmesi; bunu takiben peş peşe yabancı müesseselerin, bankaların, gümrük binalarının, istasyonların, köprülerin havaya uçurulması, hemen ardından da Düvel-i Muazzama’nın müdahalesiyle bağımsız bir Ermeni devletinin kurulması oluşturuyordu.⁽¹¹⁾ Bu planın başındaki şahıs ise Krisdapor Mikayelyan’dı.

Krisdapor, kongre sonrası bomba malzemelerini satın almak için Tiflis’e, Bulgaristan’a ve Yunanistan’a gitti. Hazırklar, Polenezköy’deki ilk denemelerle ve Sultan’ın merasim sırasındaki hareketlerini müşahadeyle devam etti. Nasıl müşahade ettiklerine gelince Rus sefaretinden sahte izinler temin ederek Yıldız Camii’ndeki selamlıklara ellerini kollarını sallayarak girdiler.⁽¹²⁾

Padişah’ın geçtiği yollara kum döktüğü için bir ara bomba atılmasından vazgeçmişti. Ancak Krisdapor, 50 Lira karşılığında kumda patlayabilecek bomba yapmayı kabul eden bir Ermeni ustayla anlaştı. Gel gelelim usta, bombanın Sultan Abdülhamid’e kullanılaca-

(5) Mim Kemal Öke, İngiliz Casusu Prof. Arminius Vambéry’in Gizli Raporlarında II. II. Abdülhamid ve Dönemi, İstanbul 1983, s.104.

(6) Kadir Mısıroğlu, Bir Mazlum Padişah Sultan Vahideddin, İstanbul, 2018, s.53.

(7) Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu, İlan-ı Hürriyet ve II. Abdülhamid Han, İstanbul, 1960, s.58.

(8) Arsen Avagyan-Gaicz F.Minassian, Ermeniler İttihat ve Terakki İşbirliğinden Çatışmaya, İstanbul, 2005, s.21.

(9) Vahdettin Engin, Kurtlar Sofrasındaki Osmanlı, İstanbul, Kasım 2007, s.225.

(10) İhsan Burak Birecikli- Fahri Maden, agm.

(11) İhsan Burak Birecikli- Fahri Maden, agm.

(12) Vahdettin Engin, Kurtlar Sofrasındaki Osmanlı, İstanbul, Kasım 2007, s.224.

Sultan Abdülhaid Han (21 Eylül 1842 - 10 Şubat 1918)

ğim öğrenir öğrenmez ortadan kayboldu! Gözlerini Sultan'ın kanı bürümüş olan komitacılar, yine de pes etmedi. Bu defa Ramazan'ın 15. günü Çırağan'a gidecek olan Sultan'a tabancalarla saldırılmayı deneyeceklerdi. Ancak konvoyun rotasının Çırağan Sarayı'na kadar Yıldız'dan geçmesi, komitacıların bu planını da alt üst etti.

Bu sefer *bomba planına* geri döndü. Özel bir araba içerisine bomba yerleştirilmesine karar verildi. Ancak komitacılar yeni bir sorunla karşı karşıyaydılar: Suikast lideri Krisdapor, 17 Mart 1905'te Bulgaristan'da bomba denemeleri sırasında öldü.⁽¹³⁾ Bunun üzerine yeni bir komite kuruldu ve bunun başına da Ermeni davası ile alâkası bulunmayan⁽¹⁴⁾ Belçikalı Edward Jorris getirildi.⁽¹⁵⁾

Payitaht'a gelen Jorris, Galata'daki Moraviç Apartmanı'na yerleşerek yeni planı gizlilik içinde yürütmeye başladı.

(13) Cemal Anadol, Tarihîn İşığında Ermeni Dosyası, İstanbul, 2001, s.240.

(14) Ahmed Akgündüz-Said Öztürk, Bilinmeyen Osmanlı, İstanbul, 1999, s.279.

(15) Jorris, 1876'da Belçika'nın Anvers şehrinde doğdu. Okul sonrası bir nakliye şirketinde hayatını kazanmaya başladı. Bazı şirketlerde çalışan Jorris, sonunda 1900'ün başlarında İstanbul'a geldi ve bir vapur şirketinde çalışmaya başladı. En son Singer Dikiş Makinası Fabrikası'nda 12 altın lira maaşla işe başlamıştı. Komite toplantıları onun evinde yapılıyordu. Patlayıcı maddeleri de evinde saklamıştı.

Daha sonra padişahın geçeceği yol üzerinde bir daire kiraladı.⁽¹⁶⁾

Jorris de tıpkı Krisdapor gibi Sultan'ın camiye giriş çıkışlarını inceledi. Yapılan hesaba göre Sultan, camiden çıkıp arabaya binene kadar 1 dakika 42 saniye geçiyordu. Tahsin Paşa'nın hatıratında belirttiğine göre şu tespiti yapmışlardı:

“Hamid, binek taşından arabaya bindikten sonra, 1 dakika 42 saniyede dış kapının önüne gelmektedir. Saatle işleyen bir bomba makinesi bu sırada patlatılırsa padişah öldürülür.”

Plana göre suikast, özel bir arabanın tekerleklerine yerleştirilmiş 100 kilo dinamit patlatılmak suretiyle gerçekleştirilecekti. Saat ayarlı olarak patlatılan dinamitlerle infilak gerçekleşecek, Sultan Abdülhamid öldürülecekti. Bombayı da bizzat Jorris imal etmişti.⁽¹⁷⁾

Viyan'a'da “Nessedorfer” Fabrikası'nda yaptırılan araba Loydd Kumpanyası'nın Dalmaçya vapuru ile İstanbul'a gönderildi. Araba, dikkat çekmemek için gümrükten parça parça geçirilmiş, monte edilmiş ve Kâğıthane civarındaki boş arazide son denemeler yapılmıştı. Suikast günü olarak 21 Temmuz 1905 Cuma günü kararlaştırıldı.⁽¹⁸⁾

Nessedorfer Fabrikası'nda üretilen bu arabaya “Cehennem Makinesi” ismi verildi. Adının hakkını verecek olan araba, dikkat çekmemesi için Payitaht'a parça parça sokuldu. Suikast günü olarak 21 Temmuz 1905 Cuma günü seçildi. Makine, eski bir katil olan 45 yaşındaki Haçıkyan tarafından *yabancı ziyaretçi* edasıyla Yıldız Camii'nin avlusunun giriş kapısına konulacaktı. *Tüm bu tertibin Sultan Abdülhamid Han'ın muazzam hafiyeye teşkilatını nasıl deldiği ise hâlen tartışma konusudur.*

“BİR LAHZA-İ TEAHHUR”

O günü, buyurun Albay Hüsameddin Ertürk'ten dinleyelim:

“Namaz ve dualar bittikten sonra Halife ve Padişah Abdülhamid, mermer

(16) İhsan Burak Birecikli- Fahri Maden, agm.

(17) Murat Bardakçı, İşte, yaşadığımız ilk lânet bomba faciası! 26 kişi ölmüştü, Haber Türk, 11 Ekim 2015.

(18) ay.

merdivenlerden kum dökülmüş bahçeye inmiş ve Şeyhülislam Cemaleddin Efendi'ye her zaman olduğu gibi iltifat etmek istemiş, birkaç dakikayı bu suretle geçirmişti. Bu konuşma esnasında camiin avlusunda askerî erkân ve her tarafta kordonlu yaverler, sivil bendeğân duruyordu. Tam bu sırada gökleri titreten bir cehennem bombası patlamış; atlar, araba parçaları, insan kol ve bacakları havaya yükselmiş; ortalığı bir duman kaplamıştı. Bu sarsıntıdan bir taraftan camiin camları parçalanıp dökülürken diğer taraftan askerî erkân, saray bendeğânı çil yavrusu gibi dağılarak camiin içine kaçmışlardı...”(19)

Sultan, dönemin şahitlerinin ve kendisinin de belirttiği gibi olaydan Allah'ın lütfü ile kurtulmuştu. Şair Tefvik Fikret'in deyişle “Bir lahza-i teahhur” ile... İşte bu bir lahzalık gecikme, Sultan'ın hayatını kurtarmıştı.

Nasıl geciktiğine gelecek olursak genel görüş, Sultan'ın Şeyhülislam Cemaleddin Efendi ile ayaküstü ettiği sohbet ettiği yönündedir. Ancak tarih ilminin doğası gereği olacak, bu konuda da farklı rivayetler vardır.

Bir başka rivayet, devrin Sadrazamı Avlonyalı Ferid Paşa'nın oğlu Celalaeddin Velora Paşa'nın bizzat babasından naklettiğine göre, Şeyhülislam, o sırada İstanbul'a gelmiş bulunan Mekke Emiri'ni getirmiş ve namazdan sonra Padişah'a bu uğurlu misafiri müjdelemeye teşebbüs etmiş, iltifat olarak da, “Hoşgeldiniz Emir Efendi, Âsitanemize (İstanbul'a) safalar getirdiniz, Haremeyn halkınız iyidirler inşallah?” demeye kalmadan o *müthiş infilak sesi duyulmuştur.*” Mustafa Armağan, gecikmenin sebebi olarak bu rivayeti daha makul görmektedir.(20)

Patlama, Türkiye'de ve dünyada geniş yankılar uyandırmıştır. “Geçmiş olsun” mesajları peş peşe gelirken Tefvik Fikret, dönemin *Türk(!) aydını(!)* profiline gözler önüne seren “Bir Lahza-i Teahhur” adlı şiiri yazarak alnına kapkara bir leke sürmüştür. Zaten Fikret, olaydan üç sene önce bir suikast söylentisi

üzerine şunları yazmıştı(21):

“Ermeni ve Bulgar teröristler masumları öldürüyorlar. ‘Biz eylemciyiz’ diyen vatandaşlarımız bir kahramanlık yapmak istiyorlarsa gitsinler Sultan'ı öldürsünler.”(22)

Fikret, mezkûr şiirinde Sultan Abdülhamid'e (hâşâ) “av”, Jorris ise “şanlı avcı” demektedir. Günün şartlarından etkilenerek bu şiiri yazdığını düşünüp ona hak vermeye kalksak bile olayın üzerinden 45 sene geçtikten sonra dahi hatasında ısrar etmesi, Tefvik Fikret'in ihanetine en büyük ispattır.

Son halife Abdülmecid Efendi'nin de oğluna Tefvik Fikret'ten edebiyat dersi aldırması ayrıca manidardır.

Patlama sonucu 58 kişi yaralanmış, 3'ü asker 4'ü gazeteci 26 kişi ölmüş, 17 araba tahrip olmuş, 20 kadar da at ölmüştü. Birçok seyirci patlamanın etkisiyle sağa sola fırlayan atların kemikleriyle yaralanmıştı. Caminin üst taraflarında büyük delikler açılmıştı.(23)

Kendisine “korkak” lakabı takılan Abdülhamid Han, cehennemî patlamanın ardından *bir heykel sükûneti* ile durmuş, etrafındakileri yatıştırılmaya çalışmış, zerre kadar korku belirtisi göstermemişti.

Devamını yine dönemin şahitlerinden Albay Hüsameddin Ertürk'e ve Ayşe Osmanoğlu'na bırakıyorum. Önce Hüsameddin Ertürk konuşsun:

“Ortada dimdik ve heykel sükûnetiyle duran, yüzü biraz sararmış fakat hiçbir korku alameti göstermeyen yalnız Hükümdar'dı(...) Neden sonra koşup gelenler, Padişah'a sıhhat ve afiyet dileyenler, ‘Geçmiş olsun efendimiz.’ sözleriyle riyakârlık edenler bulunmuştu. Abdülhamid, yalnız şu emri vermişti: ‘Arabamı çekiniz, burayı kordon altına alınız, mes’ulleri tevkif ediniz!’

Bu sırada muhafız kıt'alarının tüfeklerine fişek sürdüğünü görünce merasimi idareye memur olan zabite: ‘Selam emrini verdir, ne duruyorsun?!’ diye bağırması, tiz bir ses duyulmuştu: ‘Kıt'a selam dur!’

(19) Samih Nafiz Tansu, (Albay Hüsameddin Ertürk'ten naklen) İki Devrin Perde Arkası, İstanbul, 1969, s.49-50.

(20) Mustafa Armağan, Kır Zincirlerini Osmanlı, İstanbul, 2004, s.120.

(21) agm.

(22) Orhan Koloğlu, Abdülhamit Gerçeği, İstanbul 2002, s.386.

(23) agm.

Bütün muhafız kıt'aları selâmi ifa ederken camiin kapısına çekilen arabaya Padişah binerek ve inadına ayakta durup dizginleri bizzat kullanarak saraya doğru hareket etmişti. Bu sırada köşklerin, mabeyin dairelerinin penceresindeki kadınlı erkekli ecnebler bu manzara karşısında bağırıyorlardı: 'Vive le Sultan!'⁽²⁴⁾

O gün pek çok kişiler tevkif edilmişti. Elebaşların birçoğu hudut dışında bulunuyordu. Meşhur Necib Melhame'nin riyasetinde kurulan tahkik heyeti, geceli gündüzlü çalışarak kısa bir zamanda suikastın bütün gizli tertiblerini, faillerini meydana çıkarmıştı.⁽²⁵⁾

Şimdi sözü, bunlara ilaveten Sultan'ın gür sesiyle "Korkmayınız! Korkmayınız!" diye bağırışını⁽²⁶⁾ anlatan Ayşe Osmanoğlu'na bırakıyorum:

"Babam böylece çıkıp salimen Mabeyin-i Hümayun'a girmişti. Fakat aşığıdaki manzara çok acıklı idi. Karşımdaki parmaklıklar yıkılmıştı. Jandarmalardan birkaçı yerde yatıyordu. Seyisler arabamın atlarını süratle getirip acele ile arabaya koştular. Yukarıya çıkarken yerde yatan insanları ve atları gördükçe gözlerimizi kapatıyorduk. Sınır buhranından ağlıyorduk. Harem kapısına gelince en önde annem olmak üzere bütün saray halkı beni karşıladılar. Herkesin ilk suali, 'Efendimizi gördünüz mü?' oluyordu(...)

Biz saray halkı kapının önünde böyle kaynaşırken bir musahip geldi: 'Merak etmeyiniz. Efendimiz beni gönderdi. Sefirle görüşüyor. Biraz sonra Harem'e teşrif edeceklerdir.' dedi. Herkes müsterih olmuştu.

Babam gelinceye kadar hepimiz orada bekledik. Gelince sıra ile elini öperek: 'Geçmiş olsun Efendimiz.' dedik. Teşekkür ettikten sonra: '**Hamdolsun, bunu da atlattık. Lutf-i Hakk'la kurtulduk.**' dedi. Sonra bana dönerek ilave etti: '**Kızım! Sultanlardan senden başka kimse bugün alaya katılmamış. Nasıl gördünüz bakalım, anlatınız.**'

Gördüklerimi anlattım, 'Efendimiz,

sizi görünce aklım başıma geldi. Metanetinize hayran oldum!' dedim. Şu cevabı verdi: '**Kalbimizde yalnız Allah korkusu vardır. Başka bir şeyden korku duymam. Bir hadise olmadan evvel onu önlemek için telaş ederim. Ama tehlikenin içinde bulunduğumu hissedersem ateşe atılmaktan bile çekinmem.** Allah bizi korudu. Asker evlatlarımdan, ahaliden zayıf olup olmadığımı tahkik ettiriyorum.'

Sonra elini paltosunun cebine soktu. Birtakım demir ve taş parçaları çıkarıp bize gösterdi: '**Bakınız. Bunlar ceplerime girdi(...) Bunları yadigâr olarak müzemde saklayacağım.**' diyerek cebine koydu. Biz de dualar ederek evlerimizde döndük(...)

Babam ölenlerin ailelerine yardım edilmesi ve yaralıların Hamidiye Etfal Hastanesi'nde tedavi edilmesi için emir verdi(...)

Tahkikat için derhal Mabeyin'de bir komisyon teşkil olundu. Bunu yapanların Ermeni Taşnak Cemiyeti'ne mensup oldukları anlaşıldı. Başlarında anarşist Edward Jorris bulunuyordu. Suikastçılar mahkûm edildiler. O zamanki gazeteler bunları yazmıştı. Gazetelerde ertesi gün Nutk-ı Hümayun neşrediliyordu. Babamın nutku aynen şöyle idi:

'Kendimce en büyük emel: Rahat ve saadet-i hâlidir. Bu uğurda rûz-u şeb nasıl çalıştığım ve gayret gösterdiğim malûmdur. Gayret ve hüsn-i niyetimin min-tarafilâh mükâfatı şu hadiseden hıfz-ı Hüddâ ile emin olmaklığımdır. Anın için Cenâb-ı Hakk'a şükür ve hamd ederim. Müteessir olduğum bir şey varsa asker evladlarımdan ve ahaliden bazılarının telef ve mecruh olmalarıdır. Buna pek ziyade ve ilelebed teessüf ederim. Tebaamın hakkımda gösterdikleri hissiyata an-samimi'l-kalb beyân-ı memnuniyet ve âfât-ı semâviyye ve arzıyyeden masuniyetlerini dua eylerim.'⁽²⁷⁾

Abdülhamid Han, patlama karşısında o kadar soğukkanlı durmuştur ki patlama sırasında orada bulunan İngiliz Amiral Woods, Sultan'a hayranlığını gizleyememiştir:

(24) "Yaşasın Sultan!"

(25) Samih Nafiz Tansu, age., ay.

(26) Ayşe Osmanoğlu, Babam Sultan Abdülhamid, İstanbul, 2019, s.61.

(27) Ayşe Osmanoğlu, age., s.61-63.

“Padişah’ın soğukkanlılığına hayran kalmıştım(...) Patlama ile birlikte bir süvari takımı kılıçlarını çekerek olay yerine girdi. Ancak Abdülhamid eliyle işaret ederek süvarilerin geri dönmesini emretti. Padişah’ın ayakta ve sağlam ve badireyi kazasız belasız atlattığını gören asker ve siviller derhal ‘Padişahım çok yaşa!’ nidalarıyla ortalığı cınlattılar. Abdülhamid, yanında bulunan yüksek rütbeli subaylara talimat verdikten sonra faytonunu kendi kullanmak suretiyle sakin bir yüz ifadesi içinde camiden Saray’a hareket etti.”⁽²⁸⁾

Abdülhamid Han, hadisenin ardından diğer bir bombanın patlama ihtimali olduğu hâlde bizzat kullandığı araba ile saraya dönmüş, sefirleri kabul etmiştir. Yani bu patlama Sultan’ın âdetini bozmasına engel olmamıştır.

Hadisenin ardından Ermeni Patriği de tüm Ermenilerin geçmiş olsun dileklerini iletmişti. Suikast girişimi, Müslim-gayrimüslim tüm toplulukların ibadethanelerinde ve özellikle de Ermeni kiliselerinde kınanmıştı. Patlama sebebi ile ölenlerin ailelerine ve yaralananlara da hazineden ihсанlar dağıtıldı.⁽²⁹⁾

SORUŞTURMA

Suikastın hemen ardından Yıldız’da meşhur Necip Melheme Paşa başkanlığında bir komisyon kurulmuş, (Necip Fazıl’ın babası Cinayet Mahkemesi Reisi Hilmi Bey de komisyonun üyelerindedir⁽³⁰⁾) ve mahkemenin tarafsızlığında şüphe uyandırmamak için sorgu baş yargıçlığına Rum, Ermeni ve Musevi hakimler tayin edilmiştir.

Hadise sonrası yapılan incelemede olay yerine yakın Yıldız Yokuşu’nda bulunan tekerlek parçası, ilk önemli delil oldu. Daha sonra parçalanmış arabanın enkazının arasında 11123 numarası ve Neseldorfer yazısı tespit edildi. Bunun üzerine Viyana’daki fabrika ile temasa geçildi ve birbiri ardına delillere ulaşıldı. Bu sırada tertibin ele başı Jorris ve ABD’li bir suikastçı yakayı ele verdiler. Jorris, Belçika sefirinin huzurunda her şeyi itiraf etti.

Gelin görün ki Amerika ve Belçika

büyükelçileri sahip oldukları kapitülasyon haklarına göre yakalanan iki kişinin ancak kendi mahkemelerinde yargılanabileceklerini iddia ediyorlardı. Belhassa Brüksel’den telgraf üstüne telgraf geliyordu. İmparatorluk Hükümeti, teröristleri direkt Padişah’ın hayatına kastettikleri gerekçesiyle iade etmedi.

Fakat Brüksel laf dinleyecek gibi değildi. İsrarla 3 Ağustos 1838 tarihli anlaşmanın kendilerine sağladığı haklardan dem vuruyorlardı.⁽³¹⁾ Ancak bu ısrarlarında haksız olduklarını da bizzat Belçikalı bir hukukçu olan Paul Wauwermans, Conservateur de l’Eparne Gazetesinin, 14 Ocak 1906 tarihli nüshasında hükümetin yüzüne vuracaktı. Bu konuda, ülkemizde Sultan Abdülhamid araştırmaları konusunda bir marka hâline gelmiş Prof. Dr. Vahdettin Engin’in adı geçen eserindeki ilgili makalesi oldukça ufuk açıcudur.

Belçika ve ABD’nin tüm itirazlarına rağmen geri adım atmayan Bâb-ı Âli, 1 Şubat 1906 tarihinde Belçika’ya verdiği şu cevapla kesin tavrını ortaya koymuştur:

“1838 anlaşmasının Belçika’ya ait tasdiknamesinin Fransızca metninden kaynaklanan bir delile dayanan Belçika hükümeti, kendi vatandaşlarına Osmanlı hükümetince bazı fevkalade imtiyazlar bahşedilmiş gibi aslı olmayan bir tavrı takınmaktadır. Hâlbuki Osmanlı hükümeti, kendisini sadece kendi taahhütlerinden sorumlu tutmaktadır. Dolayısı ile yabancı bir devletin, aslına uygun olmayan tercüme bir anlaşma metnine dayalı iddiaları kabul edilemez.

Belçika’nın elinde olan ve padişah tarafından onaylanmamış metin ile Türkçe metin arasında farklılık varsa, geçerli kabul edilecek nüsha Türkçe olacaktır. Türkçe nüshada ise ceza davaları söz konusu olduğunda Belçika’ya hiçbir şekilde yargılama hakkı tanınmamaktadır. Yalnızca diğer Frenklerde olduğu gibi, Belçikalılara da bir konsolos memuru bulundurma hakkı verilmiştir. İşin aslı şudur ki çok eskiden beri karma işlenen suçlarda yabancılar Osmanlı mahkemelerinin yargılama yetkisine tabi olmuşlardır. Dolayısı ile Belçika hükümetinin diğer milletlere uygulanan

(28) Henry Woods, Türkiye Anıları, İstanbul, 1976, s.161-162.

(29) agm.

(30) Mustafa Armağan, age., s.116.

(31) Vahdettin Engin, age., s. 226 vd.

muamelelerden daha fazla bir talepte bulunması mümkün değildir.”⁽³²⁾

Sonuç olarak Jorris'e mahkemenin idam cezası çıkmıştır. Ancak marazi derecede bir merhamete sahip olan Abdülhamid Han, Jorris'in cezasını önce müebbet hapse çevirmiş, çok geçmeden de bizzat görüşerek affetmiştir.⁽³³⁾ Bundan sonra pasaportunu eline vererek 500 altın harcırahla Avrupa'ya kendi adına çalışmak üzere gönderdiği de birçok tarihçinin müşterek görüşüdür. Tam da burada sözü son kez Ayşe Sultan'a bırakıyorum:

“Bu mesele böylece kapandı. Babam biraz zaman sonra Edward Jorris'i affetmiş, ihsan verip memleketine dönmesine izin vermiş. **O da teşekkür ederek bundan sonra kendisine hizmette bulunacağı vaadi ile gitmiş ve haki-katen de hizmette bulunmuştur.**”⁽³⁴⁾

SONUÇ

Ermenilerin Doğu Anadolu'da bağımsız bir devlet kurmak amacı ile Batılı devletlerin dikkatini çekmek üzere tertip ettikleri Yıldız Suikastı (ya da nam-ı diğer Bomba Olayı), Türkiye'yi bombalı araba ile yapılan suikastlarla tanıştırmıştır. Abdülhamid Han, bu suikasttan Allah'ın lütfu ile kurtulmuş, olayı büyük bir soğukkanlılıkla karşılamış ve milletine hizmete devam etmiştir. Olayın ardından selamlık merasimleri daha sıkı denetlenmiştir.

Bu suikastın bir başka dikkate değer yönü, dönemin sahte münevver profilini gözler önüne sermesidir. O dönemde “münevver” olarak piyasaya sürülen zevat, kendi Sultan'ına karşı Ermenileri, teröristleri savunmaya meyilli birer Garp hayranıdır. Kalem, Garp'a çalışır. Zaten kalemini ona veren de mürekkebinin dolduran da daima Garp'tır.

Teröristler, Amerika'nın ve Belçika'nın tüm baskılarına rağmen serbest bırakılmamış, bizzat Osmanlı mahkemeleri tarafından yargılanmıştır.

Olayın ironik yönleri ise Sultan'a karşı suikastın ilk tertipçisi Krisdapor'un Sofya'da bomba denemelerinde ölmesine karşın hedef olarak seçtiği Ab-

dülhamid Han'ın tevafuk eseri kurtulması ve suikastçı Edward Jorris'in belki de dünya tarihinde bir ilk olarak canına kastettiği kişi tarafından affedilmiş olmasıdır. Hey koca Sultan; lanet, sana “Kızıl” lakabını takanların üzerine olsun!

“Zâlimlere bir gün dedirir kudret-i Mevlâ

Tallahi lekat âserakellâhu aleynâ.”⁽³⁵⁾

(Ziya Paşa)

KAYNAKÇA

- Ahmed Akgündüz-Said Öztürk, Bilinmeyen Osmanlı, İstanbul, 1999.
- Ahmet Şimşirgil, Kayı-X: II. Abdülhamid Han, İstanbul, 2019.
- Arsen Avagyan-Gaidz F.Minassian, Ermeniler İttihat ve Terakki İşbirliğinden Çatışmaya, İstanbul, 2005.
- Ayşe Osmanoğlu, Babam Sultan Abdülhamid, İstanbul, 2019.
- Cemal Anadol, Tarihin Işığında Ermeni Dosyası, İstanbul, 2001.
- Henry Woods, Türkiye Anıları, İstanbul, 1976.
- İhsan Burak Birecikli- Fahri Maden, Yıldız Suikastı: Ermeni Komitacıların Sultan Abdülhamid'e Karşı Düzenlemiş Oldukları Bombalı Saldırı, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt:XXIII, Sayı:67-68-69, Mart-Temmuz-Kasım, Ankara, 2007, s.399-424.
- Kadir Mısıroğlu, Bir Mazlum Padişah Sultan Vahideddin, İstanbul, 2018.
- Mim Kemal Öke, İngiliz Casusu Prof. Arminius Vambery'in Gizli Raporlarında II. II. Abdülhamid ve Dönemi, İstanbul 1983.
- Murat Bardakçı, İşte, yaşadığımız ilk lânet bomba faciası! 26 kişi ölmüştü, Haber Türk, 11 Ekim 2015.
- Mustafa Armağan, Kır Zincirlerini Osmanlı, İstanbul, 2004.
- Mustafa Armağan, Abdülhamid'in Kurtlarla Dansı, İstanbul, Ekim 2018.
- Nizamettin Nazif Tepedelenioğlu, İlan-ı Hürriyet ve II. Abdülhamid Han, İstanbul, 1960.
- Orhan Koloğlu, Abdülhamit Gerçeği, İstanbul 2002.
- Samih Nafiz Tansu, (Albay Hüsameddin Ertürk'ten naklen) İki Devrin Perde Arkası, İstanbul, 1969.
- Vahdettin Engin, Kurtlar Sofrasındaki Osmanlı, İstanbul, Kasım 2007.
- Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılabı Tarihi, I, İstanbul 1951.

(35) Mevlâ'nın kudreti bir gün zâlimlere; “Yemin ederiz ki Allah, seni bizden üstün tutmuştur.” dedirir. İkinci misra Yusuf Suresi 91. ayetten bir parçadır. Tamamı şöyle:

قَالُوا يَا اللَّهُ لَقَدْ آتَيْنَا اللَّهَ عَلَيْهِ وَإِن كُنَّا لَخٰوِفِينَ

“Kardeşleri de şöyle dediler: ‘Vallahi de, tallahi de Allah seni bize üstün kılmıştır. Doğrusu bizler suçlu idik!’”

(32) Vahdettin Engin, age., ay.

(33) Ahmet Şimşirgil, Kayı-X: II. Abdülhamid Han, İstanbul, 2019, s.160.

(34) Ayşe Osmanoğlu, age., ay.